

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

132:4 • 2012

Persistent piracy: historical perspectives on maritime violence and state formation, Stockholm, 3–5 maj 2012

På Utrikespolitiska institutet i Stockholm hölls i början av maj konferensen Persistent piracy, finansierad av Riksbankens Jubileumsfond och organiserad av Leos Müller, Stockholms universitet, och Stefan Eklöf Amirell, Utrikespolitiska institutet. Konferensen samlade närmare 40 av världens ledande pirat- och maritimhistoriker från 15 olika länder och alla bebodda kontinenter utom Sydamerika. Syftet var att under tre dagar diskutera relationen mellan maritimt våld och statsformering, från antiken till i dag och över hela världen. Konferensen var indelad i fyra huvudblock som vart och ett inleddes med föreläsningar av två av konferensens totalt åtta huvudtalare. Efter diskussion följde sedan två parallella sessioner med föredrag av övriga deltagare i konferensen. På grund av utrymmesskäl kommer redogörelsen här i första hand att begränsa sig till huvudtalarnas föredrag, även om det bör framhållas att kvaliteten på de övriga föredragen genomgående var mycket hög.

Först ut som huvudtalare var en av världens främsta experter på samtida somaliskt sjöröveri, Stig Jarle Hansen, Trondheim, som diskuterade piratverksamheten i Somalia och dess relation till komplexa inrikes statsbyggnadsprocesser där "klaner" eller familjer även ingår i sammanhanget. För att etablera en politisk ordning i regionen krävs även att dessa inkluderas, menade Hansen. Därefter förflyttades perspektivet drastiskt 2 500 tillbaka i tiden, när Philip de Souza, Dublin, diskuterade de antika motsvarigheterna till begreppen "pirat" och "piratverksamhet". En central fråga, då liksom nu, är i vilka sammanhang vissa typer av våld till havs definieras som illegitima och benämns "piratism". Det framhölls att termen var förknippad med makt – i synnerhet statens makt – och att de som under antiken benämndes som pirater sällan såg sig själva som det.

På den första dagens kväll hölls även en offentlig paneldebatt på temat "Combatting piracy: lessons from history" med inlägg av tre av Wolfgang Kaiser, Paris, David J. Starkey, Hull, och Robert Antony, Macau. Deltog gjorde även den före detta befälhavaren för NATO:s insatsstyrka utanför Somalia, kommendör av första graden Michiel Hijmans. De tre huvudtalarna tycktes i huvudsak vara överens om att den främsta lärdomen från historien var att varje fall av sjöröveri var unikt och att det därför var svårt att applicera de historiska erfarenheterna på samtiden. Den efterföljande diskussionen, modererad av Victoria Veres, Stockholm, och med kommentarer av Karl Sörenson, Stockholm, samt ett flertal publikfrågor kom därför i hög grad att utgå från Hijmans föredrag.

Först ut som huvudtalare den andra dagen var Neil Price, Aberdeen, med en rikt illustrerad presentation på temat vikingarna som pirater. Price argumenterade för att de första vikingarna utgjorde unika mobila maritima organisationer, där våld ingick som en del av medveten politisk och social agenda. I det andra föredraget talade James Warren, Perth, om "Asiens vikingar" från Sulusjön i södra Filippinerna, som under slutet av 1700-talet och större delen av 1800-talet härjade i Sydostasien i sin jakt på slavar för att producera eftertraktade konsumtionsvaror för den kinesiska marknaden. Warren uppmärksammade också att begreppet "pirat" i stor utsträckning användes av europeiska aktörer för att kriminalisera våld och andra aktiviteter som i Sydostasien utgjorde en central del av de inhemska statsbildningsprocesserna och den politiska verkligheten under den förkoloniala epoken.

Eftermiddagens första huvudtalare, Wolfgang Kaiser, Paris, behandlade konflikten under tidigmodern tid mellan Osmanska rikets provinser i Nordafrika och de europeiska (kristna) makterna, en konflikt som till stora delar tog formen av maritima konfrontationer i Medelhavet. Kaiser argumenterade för att konflikten inte bara ledde till våld och motsättningar, utan också gav upphov till en varaktig transnationell rättslig kultur och ekonomiska institutioner. James K. Chin, Hong Kong, redogjorde därefter för familjen Hokkiens maritima imperium i Östkinesiska havet under 1600-talet samt dess komplexa och närmast protostatliga karaktär som förenade handel med piratverksamhet.

Den första av det två sista huvudtalarna, Robert Antony, Macau, behandlade kinesiska piraters betydelse för Tayson-upproret i Vietnam under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Han lade särskild vikt vid upprorets begynnande statsbildningstendenser och diskuterade den dynamiska relationen mellan pirater och rebeller, samt hur piratverksamheten integrerades i rebellstaten och så småningom ledde till en motreaktion från Kina. David J. Starkey, Hull, slutligen, diskuterade den brittiska statens hantering av kapar- och piratverksamheten under perioden 1650–1830, särskilt i relation

till företeelser som imperialism och kolonialism. Utifrån statistisk data från perioden över bland annat löner för sjömän kunde fluktuationer i piratverksamheten placeras in en belysande ekonomisk-historisk kontext.

Konferensen lyckades väl med att ge en fördjupad förståelse av den nära relationen mellan maritimt våld och statsformering i ett globalt långtidsperspektiv. Förutom huvudtalarnas föreläsningar bjöd övriga föredrag på en blandad kompott av intressanta perspektiv och ny forskning, dock – som väntat – med en viss betoning på den europeiska och atlantiska, tidigmoderna historien.

Lunds universitet

JOACHIM ÖSTLUND

Tionde Nordiska kvinnohistorikermötet, Bergen 9–12 augusti 2012

I Bergens pittoreska miljö samlades cirka 70 historiker från de nordiska länderna för att delta i det tionde Nordiska kvinnohistorikermötet. Jubileet märktes i de sessioner som hade historiografiska teman och där några av deltagarna varit med sedan starten 1983. Inläggen i dessa sessioner gjorde tillbakablickar på de gångna decenniernas könshistoriska forskning och de svårigheter med att etablera forskningsfältet som en gång fanns.

I en annan av de mer historiografiskt inriktade plenarsessionerna var blicken i stället riktad framåt och mot de utmaningar som genushistorien står inför i dag. De skiftande inläggen baserades på de artiklar på samma tema som samlats i ett supplementnummer av tidskriften *Scandia* 78 (2012). Utifrån varierande perspektiv hävdade flera av talarna att genushistorikerna förlorat sin framskjutna plats i genusvetenskapens teoretiska utveckling och att återtagandet av den innebar en utmanande uppgift. Liknande tankar genomsyrade den paneldiskussion som ställde sig frågan om genushistorien var fångad i en metodologisk feminism. Konferensens sista panel bestod av tre seniorer på fältet: Ida Blom, Bergen, Karen Hausen, Berlin och Leonore Davidoff, London. Alla tre diskuterade genushistoriens nuvarande positioner utifrån hur fältet en gång började leta sig in på universiteten. Men diskussionen kretsade också kring framtiden, som för dessa tre ingav både oro och hopp. Kanske den numera omfattande genushistoriska forskningen inte är så stark, trots allt?

Dagens stora forskningsintresse för biografier märktes i såväl en keynote-föreläsning av Birgitte Possing som i en av paneldiskussionerna samt flera mindre sessioner. Även intresset för religion och mission fångades upp. Beth

Baron, New York, höll en keynote-föreläsning om mission i Egypten, och en panel följde sedan upp med en diskussion om missionen i Port Said med redovisningar av andra missionshistorier.

Paneldiskussionerna visade att forskningstrenderna saknar nationella gränser och globalhistoriska perspektiv fanns följaktligen representerade. I den plenarsession som benämndes "The biological turn – a challenge for gender history" var temat också gränsöverskridande. Sociobiologen Inger Nordahl gjorde en historiskt tillbakablickande exposé över hur biologer genom historien analyserat könsmässiga skillnader. Bakgrunden var den norska tv-produktionen "Hjaernevask", en omdebatterad populärvetenskaplig serie som visades i Norge 2010. I programserien lyfte man i större utsträckning än de flesta biologer fram biologiska orsaker till skillnader mellan människor. Även om en sådan diskussion inte var lika aktuell i övriga nordiska länder var intresset för den norska debatten stort bland mötesdeltagarna.

Om så plenarsessionerna i hög grad intresserade sig för retrospektiva analyser av genushistoriens framväxt och förändringar gav de mindre sessionerna en provkarta på nya sakområden men också nya perspektiv på gamla frågor. Hur det tidigmoderna samhällets moraliska fostran skapade klassmässigt och könsligt relevanta känsleregister diskuterades, liksom gustaviansk hovpolitik och edernas samhälleliga betydelse. Hur arbete verkligen utfördes inom hushållsorganisationens ramar under 1600- och 1700-talen var ett annat tema, liksom villkoren för 1900-talets tjänstefolk.

De mindre sessionerna, inte sällan initierade av doktorander och nydisputerade forskare, uppvisade en stor bredd och vitalitet inom det genushistoriska forskningsfältet. Tar man fasta på det känns oron inför genushistoriens framtid långt borta, eller i varje fall mindre hotfull. Resultatet får vi kanske se redan på det elfte Nordiska kvinnohistorikermötet, som om tre år arrangeras i Köpenhamn.

Göteborgs universitet

MARIA SJÖBERG

Hans Villius (1923–2012)

På midsommaraftonen 2012 avled Hans Villius i en ålder av 88 år. Villius föddes i Kalmar, studerade historia i Uppsala för Erik Lönnroth, disputerade i Lund för Sture Bolin och hade sedan sex docentår innan han flyttade till Stockholm och Sveriges Radio. Trots en lång karriär i tv-branschen släppte han aldrig taget om historia. Han fortsatte på många sätt att vara historiker livet igenom.

Doktorsavhandlingen *Karl XII:s ryska fälttåg: källstudier* (Lund 1951) var, som titeln anger, en studie i källkritik, genomförd i weibullsk anda. Författaren påvisade hur de samtida officiella svenska skildringarna av det ryska fälttåget var tendentiösa och hur en väsentlig del av uppgifterna i andra källor härstammade från dem, liksom att karolinerna i dagböcker och memoarer försökte försvara sina handlingar.

Under docenttiden i Lund fortsatte Villius att intressera sig för källkritiska gåtor, exempelvis Maria Stuart och mordet på hennes make Henry Stuart Darnley. Även om dessa studier var väl genomförda uppfattades de knappast som nydanande, vilket försvårade hans karriärmöjligheter och säkert bidrog till Villius beslut att lämna akademien.¹ Fortfarande under 1960- och 1970-talen fick han dock vissa uppdrag som timlärare och opponent, vilket visar att han hade gott renommé bland de gamla kollegerna. Han deltog också i enstaka konferenser och i fackpressen med texter om historieproduktionen i tv.

Villius stora betydelse ligger i hans mångåriga verksamhet som historisk radio- och tv-producent och historiker utanför akademien.² Han gav andra historiker möjlighet att hålla radioföreläsningar och han producerade (tillsammans med Olle Häger) över 200 historiska tv-program, många av dem i dialog med verksamma forskare. Villius medverkade därigenom till en betydande popularisering av historievetenskapen. Åtminstone till en början såg han sin roll inom televisionen som folkbildarens snarare än underhållarens, även om han under senare år uttryckte en alltmer pragmatisk vilja att anpassa sig till tv-mediets krav. Vid sidan av programproduktionen publicerade Villius och Häger en mängd skrifter i anslutning till programmen, exempelvis dokument kring mordet på Gustav III, också det en folkbildningsinsats. Villius var även svensk speaker i många andra program, bland annat BBC:s "The world at war". På en- och tvåkanalstiden etablerade han sig som "historiens röst" i Sverige, och med sina väl avvägda betoningar och pauser uppfattades Villius av många som en garant för sakkunskap.

Hans Villius tog rollen som historiker i offentligheten genom att ge sig in i flera debatter. Ibland byggde hans inlägg på egna källkritiska analyser, som rörande Raoul Wallenberg och Dag Hammarskjöld, vilkas död han sökte förklara utan att ryckas med av konspirationsteorier. Men ibland attackerade han populärhistoriker (också kolleger vid Sveriges Television) för vad han uppfattade som osakliga och sensationslystna framställningar. Således

1. Jfr Hans Villius, "En enkel Uppsala-Lund", i Gunvor Blomqvist (red.), *Under Lundagårdskronor*, 5:e saml., del 2 (Lund 1991) s. 400f.

2. För en utförlig analys av programmen och Villius övriga verksamhet, se David Ludvigsson, *The historian-filmmaker's dilemma: historical documentaries in Sweden in the era of Häger and Villius* (Uppsala 2003).

begav han sig rentav till Uppsala för att sätta Dag Stålsjö på plats vid dennes framträdande där.³

Villius framstår som en förkämpe för de akademiska normerna för hur historia får skrivas, också i populärkulturen. Den historievetenskap han företrädde var dock inte den teoriförankrade forskning som slog igenom från 1970-talet, utan snarare den vetenskap han blivit del av långt tidigare. Han uttryckte ofta sin högaktning för de gamla lärarna Bolin och Lönnroth, och när han i flera tv-program runt 1990 förklarade vad en historiker gör, då var det källkritiken han talade om. Hans försvar 1975 av Erik Lönnroths medeltid gentemot en marxistisk nytolkning från Janken Myrdal kan likaledes ses som uttryck för ett äldre vetenskapligt tänkande, även om en social eller politisk tolkning också låter sig göras.⁴

Under decennier då akademiska historiker kritiserades för att hålla en alltför inomvetenskaplig profil fyllde Villius en viktig funktion, både genom att förmedla nya rön i sina program och genom att företräda historikerna i olika delar av offentligheten. Hans roll som dörrvakt vid Sveriges Radio och Sveriges Television ledde sannolikt till att historieproduktionen vid etermedieföretagen under 1960-, 1970- och 1980-talen blev mer saklig än vad som annars skulle varit fallet. Villius engagerade framställningar ledde till att göra många svenskar intresserade av historia, och han bidrog därigenom också till att universiteten fick nya studenter.

Linköpings universitet

DAVID LUDVIGSSON

Elisabeth Mansén får Hertig Karls pris i historia 2012

Sveriges största historiepris, Hertig Karls pris, går 2012 till Elisabeth Mansén, professor i idéhistoria vid Stockholms universitet. Senast har Mansén skrivit den femte delen av Norstedts *Sveriges historia*, den som behandlar perioden 1721–1830. Hon har tidigare bland annat författat *Ett paradys på jorden*, en stor volym om svensk kurortshistoria från 1680 till 1880, samt redigerat en volym om kärlek och vänskap på 1700-talet.

Juryns motivering i utdrag lyder:

[Elisabeth Manséns] senaste arbete är en bok om 1700-talet som ingår som band 5 i den nya serien Sveriges historia. Det är en vacker bok

3. David Ludvigsson, "Diskuterade motorsågsdocenterna populärhistoria?", i dens. (red.), *Historiker i vardag och fest: Historiska föreningen i Uppsala 1862–2012* (Uppsala 2012) s. 240.

4. Jfr Ulf Zander, *Fornstora dagar, moderna tider* (Lund 2001) s. 389f.

med väl valda bilder som på ett kunnigt och initierat sätt breddar denna typ av historieskrivning genom att inte enbart fokusera på den politiska, sociala eller ekonomiska historien, utan också mentalitet, vardagsliv och de förändrade formerna för politik och vetenskap.

Elisabeth Mansén ger oss på så sätt en djupare förståelse för 1700-talets betydelse i den europeiska historien. Hennes tidigare böcker om salongskultur, brunnsvandring och sinnenas historia visar på samma sätt prov på såväl nytänkande som på publikvänlig stil.

Hertig Karls pris instiftades 1994 av Nyköpings kommun. Sedan 2003 delas priset ut gemensamt av Nyköpings kommun och Sörmlands museum, som har Landstinget Sörmland som huvudman. Priset delas ut till "historiker eller annan som, utan att göra avkall på fackmässig korrekthet, lyckats föra ut historiska kunskaper och forskningsresultat i en vidare krets så att intresset för ämnet ökat".

Den årliga pristagaren utses av en oberoende jury och instiftarna har sedan starten valt att låta Svenska Historiska Föreningen ta hand om ordförandeskapet i juryn. Juryn som valde ut 2012 års pristagare bestod av ordförande för Svenska Historiska Föreningen Elisabeth Elgán, Kirsti Niskanen och Lars Nilsson, båda tidigare ordföranden i Svenska Historiska Föreningen, samt Roger Qvarsell, idéhistoriker vid Linköpings universitet, och John Crispinsson, vetenskapsjournalist specialiserad på historia.

Prissumman är på 50 000 kronor.

Scandinavian journal of history

Scandinavian journal of history är en tidskrift som presenterar aktuell historisk forskning i de nordiska länderna på engelska och framför allt riktar sig till en internationell akademisk publik. Den är en av flera vetenskapligt högt rankade tidskrifter som ges ut av det Londonbaserade förlaget Taylor & Francis, men ägs gemensamt av de nordiska historiska föreningarna, däribland Svenska Historiska Föreningen. En publicerad artikel i *Scandinavian journal of history* når, via elektroniska databaser, många läsare runt om i världen. Tidskriften kommer ut med fem nummer per år, och som regel utgörs något av dessa av ett temanummer.

Det praktiska redaktionsarbetet sköts av redaktörer, en från varje nordiskt land. Gudmundur Halfdanarson, Reykjavik, är representant för Island

och tillika tidskriftens chefredaktör och den som i sista hand avgör vad som skall publiceras. Danmarks representant är Rasmus Mariager, Köpenhamn, Finlands Marjaana Niemi, Jyväskylä, Norges May-Brith Ohman Nielsen, Agder och undertecknad representerar Sverige, utsedd av Svenska Historiska Föreningen. Landsredaktörerna ansvarar för manuskript insända av forskare i respektive land, vilket betyder att de läser, inhämtar lektörsutlåtanden samt ger underlag för chefredaktörens publiceringsbeslut.

Mot bakgrund av kraven på internationalisering av historisk forskning har manustillströmningen till *Scandinavian journal of history* under senare år ökat och väntetiden från inskickande av manuskript till publikation är lång. Tiden kan dock förkortas genom att författarna redan från början följer tidskriftens regler för utformning av manuskript. Det kan också vara bra att titta närmare på hur tidskriftens artiklar normalt är disponerade. Inlämning av manuskript sker elektroniskt via tidskriftens manuskriptcentral, <www.tandfonline.com/toc/shiszo/current>, där också fullständiga manuskriptanvisningar finns.

Spridningen på artiklar från de medverkande länderna är förhållandevis jämn. Några forskningsinriktningar är dock mer välrepresenterade än andra, till exempel olika aspekter på välfärdsstaten, socialdemokratisk politik och försvarspolitik. Andra är mera sällsynta, till exempel genushistorisk och äldrehistorisk forskning. Det sistnämnda kan tolkas som en välkommande uppmaning till potentiella skribenter!

Göteborgs universitet

MARIA SJÖBERG

Svenska avhandlingar i historia och ekonomisk historia, och avhandlingar framlagda vid temainstitutionen i Linköping under 2011

Sedan *Historisk tidskrift* 131:1 (2011) listas svenska doktorsavhandlingar i historia och ekonomisk historia i avdelningen "Nytt om historisk forskning" som publiceras i häfte 1 och 3 av varje årgång.

Doktorsavhandlingarna från 2010 förtecknades i *Historisk tidskrift* 131:4 (2011), s. 836–840, under rubriken "Svenska avhandlingar i historia och ekonomisk historia, och avhandlingar framlagda vid temainstitutionen i Linköping under 2010", medan 2011 års avhandlingar står under rubriken "Disputationer" i avdelningen "Nytt om historisk forskning" från och med *Historisk tidskrift* 2011:3 och vidare. För förteckningar över avhandlingar framlagda 2011 och senare hänvisas alltså till de återkommande meddelan-

dena "Nytt om historisk forskning", som tills vidare publiceras i häfte 1 och 3 av varje årgång.

Vidare hänvisas till databasen Dokhist, <www.dokhist.se>, som genom redaktionens försorg tills vidare uppdateras årligen i februari. I databasen återfinns svenska avhandlingar i historia och ett urval av avhandlingar framlagda vid temainstitutionen i Linköping sedan 1890. Databasen omfattar dock inte avhandlingar i ekonomisk historia.